

Zinātnes Vēstnesis

Latvijas Zinātņu akadēmijas, Latvijas Zinātnes padomes un Latvijas Zinātnieku savienības laikraksts

6(655)

ISSN 1407-6748

2025. gada 30. jūnijs

Sandis Laime: Maģisko var racionāli izskaidrot

Ilze Kuzmina

Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūta Latviešu folkloras krātuves vadošais pētnieks, filoloģijas doktors Sandis Laime gadiem pētījis raganu lomu latviešu mitoloģijā. Vasaras saulgriežu laikā ar viņu sarunājos gan par raganām, gan citiem mūsu senču priekšstatiem par pasauli.

Savulaik doktora darbā pētījāt nakts raganu tradīciju ziemeļaustrumu Latvijā, bet pērn klajā laista jūsu monogrāfija par visām latviešu raganu tradīcijām. Cik lielas ir reģionālās atšķirības priekšstatos par raganām?

Kaut bieži lietojam tādus jēdzienus kā “latviešu mitoloģija” vai “latviešu ticējumi”, šīs kultūras parādības nereti bijušas ļoti lokāli izplatītas. Disertācijai izvēlējos nakts raganu tradīciju, jo lauka pētījumos Ziemeļvidzemē biju sastapies ar stāstiem par ļoti īpatnējām raganām. Kaut esmu cēsnieks, tātad no Ziemeļvidzemei tuvas vietas, nebiju dzirdējis par raganām, kas nedara neko citu, kā tikai nakts laikā velējas. Lidot uz slotas – jā, protams, tas ir ierasti, bet ko nozīmē raganu velēšanās? Izrādījās, ka šādi stāsti vēl pirms gadsimta ir bagātīgi dokumentēti visā Ziemeļvidzemē. Radās jautājums, kāpēc Cēsīs neesmu neko tādu dzirdējis, un nolēmu šos stāstus izpētīt promocijas darbā. Secināju, ka Ziemeļvidzemē par raganām sauktas nevis klasiskās raganas, bet pavisam kas cits – pārdabiskas, ne cilvēciskas būtnes. Igaunijas un Krievijas pierobežā līdz 20. gadsimta sākumam bija saglabājusies vārda “ragana” senākā nozīme, kas ir tuvāka vārdam “rēgs”, ar kuru vārds “ragana” ir etimoloģiski saistīts.

Mana pētījuma tapšanas laikā vācu valodnieks Berndts Gliva (*Berndt Gliva*) publicēja jaunu hipotēzi par šī vārda izcelsmi. Līdz tam bija pieņemts uzskatīt, ka vārds “ragana” ir cēlies no vārda “redzēt” un tā sākotnējā nozīme bijusi “pareģe, gaišreģe”. Neatkarīgi viens no otra secinājām, ka senākā nozīme vārdam “ragana” ir nevis “pareģe”, bet tas drīzāk ir otrādi. Ragana ir nevis cilvēks, kurš redz, bet pārdabiska būtne, ko cilvēki redz.

Zīmīgi, ka tajā Ziemeļvidzemes daļā, kur runāts lībiskais dialekts – mūsdienu Limbažu novadā – teikas par velētājām nav pierakstītas. Tātad tradīcijas areālam var būt etniskais izskaidrojums. Arī virzienā uz Vidzemes centrālo daļu tradīcijas tekstu pieraksti apstājas. Acīmredzot arhaiskas lietas reizēm pierobežā vai perifērijā saglabājas labāk nekā centrā, jo centrā vārdu nozīmes var straujāk mainīties. Kamēr pārmaiņas nonāk līdz perifērijai, tās pat var apstāties un vispār nenotikt.

Kādos folkloras tekstos visbiežāk parādās rēgainās raganas?

Pirms divdesmit gadiem šīs teikas vispirms dzirdēju no dažiem Ziemeļvidzemes teicējiem. Vēlāk Latviešu folkloras krātuves arhīvā atradu apmēram 300 līdzīgus tekstus. Turpinot pētījumu, man likās svarīgi dabā apzināt teikās minētās raganu vietas. Izrādījās, ka daudzos gadījumos tās saistītas ar senkapiem. Parādījās iespēja nakts velētājas

Sveicam jubilārus!

16. jūlijā – LZA ārzemju locekli Trevoru Gārtu Fennelu
17. jūlijā – LZA ārzemju locekli Valdemaru Razumas
26. jūlijā – LZA korespondētājlocekli Inu Alsiņu
29. jūlijā – LZA ārzemju locekli Edmundu Bunkši
31. jūlijā – LZA ārzemju locekli Eberhardu Vinkleru

Ad multos annos! Latvijas Zinātņu akadēmija

Sandis Laime, saņemot LZA Friča Brīvzemnieka balvu folkloristikā par grāmatu “Latviešu teiku tipu un motīvu rādītājs: Raganas. Latvian Legend Type and Motif Index: Witches” 2025. gada 3. aprīlī.

Jāņa Brenča foto

sasaistīt ar mirušo dvēselēm. Tomēr rēģanas, raganas nav jebkura miruša cilvēka dvēsele. To savukārt palīdzēja saprast salīdzinošā metode – meklēju, vai citur Eiropā atrodamas līdzīgas būtnes, kas naktī velējās (mazgājas vai sit veļu). Izrādījās, ka ļoti daudzās Eiropas kultūrās šādas būtnes ir sastopamas. Tās rodas no sieviešu dvēselēm, kas pēc nāves demonizētas, jo “nepareizi” vai “nelaikā” nomira. Piemēram, uzskatīja, ka dzemdībās mirušo sieviešu dvēseles pēc nāves nenonāk viņsaulē, bet gan paliek virs zemes, kur viņām ir jāattīrās, jāšķīstās. Tā ir tā velēšanās. Arī velis, iespējams, ir tas, kas ir izvēlēts. Citās kultūrās, citām tautām nav šāda terminoloģiska sajaukuma. Tur ir atšķirīgi nosaukumi gan tipiskajām raganām, gan nelaiķā aizgājušo sieviešu dvēselēm. Līdz ar to reizēm latviešu auditorijai ir grūti izstāstīt, ka šī ragana, kas ir Ziemeļvidzemē, nav tas pats, kas ragana citur.

Ziemeļvidzemē tipisku raganu, kas zog pienu vai lido uz slotas, sauc par spīganu, kas ir ļoti lokāli izplatīts raganas nosaukums. Man sākotnēji nebija intereses par šo cilvēcisko raganu, bet laika gaitā likās: ja jau esmu sācis šķetināt, jāiet līdz galam, jo arī šī tēma izrādījās ļoti interesanta. Tāpēc pēcdoktorantūrā mēģināju kartēt un klasificēt visas latviešu raganu tradīcijas. Manuprāt, es tikai krējumu nosmēlu, tur būtu vēl ko rakt un rakt. Piemēram, mani ļoti interesē raganu nosaukumu valodnieciskā puse, bet vajag ļoti daudz tekstu, lai sagatavotu kvantitatīvu pētījumu. Pēcdoktorantūras projekta mērķis bija izanalizēt tikai divus tūkstošus tekstu, bet jau šajā tekstu korpusā ļoti labi iezīmējās, ka, piemēram, Kurzemē raganas biežāk sauc par laumām, Ziemeļvidzemē par spīganām, Piebalgas pusē biežāk lieto vārdu “burvē”, lai gan burvis antropoloģiskā izpratnē nav tas pats, kas ragana. Ir reģioni, kur tipiskās raganu teikās netiek lietots neviens no šiem nosaukumiem, ragana tiek vienkārši saukta par “kaimiņieni”, “kādu sievieti” vai tamlīdzīgi. Latgalē savukārt vietām lietots vārds “ragans”, bet tas nozīmē burvi, nevis tipisku raganu.

Vienvārdsakot, tautas terminoloģija šajā jomā ir ļoti raiba. Vajadzētu vēl ļoti detalizēti pastrādāt un sagatavot nosaukumu karti visai Latvijai. Karte gan šādā pētījumā nav pašmērķis, bet ļoti bieži tā ir izejas punkts dziļākai tradīciju vēstures izpratnei. Kartēšana kā pētnieciskā metode ir ļoti, ļoti interesanta un, manuprāt, pārāk maz izmantota līdz šim latviešu folkloristikā. Tāpēc no tās ir ļoti interesanti rezultāti daudzējādā ziņā vēl sagaidāmi.

Vai latviešu tradīciju ir ietekmējušas raganu prāvas, kas arī notika Latvijas teritorijā?

Jā, ietekmes ir, bet – atkal – dažādos Latvijas reģionos tās izpaužas dažādi. Šajā ziņā Ziemeļvidzeme iezīmējas kā diezgan konservatīvs reģions. To salīdzinoši maz skā-

19. Starptautiskās tautas naratīvu izpētes biedrības (ISFNR) kongresa laikā Rīgā 2024. gada jūnijā. Sandis Laime ar lietuviešu kolēģiem.

ra šie jaunie priekšstatīti par raganu lidošanu uz slotas, piedalīšanos sabatos, liguma slēgšanu ar velnu. Tipiskā senā latviešu ragana ir vienkārši saimniece, kas nodarbojas ar maģiju, lai iegūtu apkārtējo kaimiņu, visbiežāk, piena produktus. Dēmonologi priekšstatus par piena raganām iekļāva kristietības paradigmā, kas pilnībā izmaina tradicionālos ticējumus. Tam komplektā nāca kriminālvajāšana, jo liguma slēgšanu ar velnu uzskatīja par krimināli sodāmu rīcību.

Jā, raganu vajāšana zināmā mērā ietekmēja arī folkloru. Dažādie ticējumus slāņi folklorā reizēm ir diezgan sajaukušies, tomēr tie ir arī salīdzinoši viegli nošķirami. Klasificējot folkloras materiālu tipus un motīvus, varam noskaidrot katras tradīcijas tipiskos priekšstatus – kas ir dēmoniskās raganas, kas ir piena raganas, kuri ticējumi tapuši pirms raganu vajāšanas un kuri ticējumi saistāmi ar visnenāk vārda nozīmi.

Raganām veltītais izdevums ir pirmais sērijā “Latviešu teiku tipu un motīvu rādītājs”. Kā nākamie solīti “Burvi” un “Vilkači”. Vai tiem arī būsiet autors?

Esmu bijis pietiekami traks, lai iezīmētu tādu nākotnes perspektīvu savam darbam, jo gribētu arī par šīm tēmām sagatavot izdevumus.

Vēlaties monopolizēt šo mitoloģisko tematu?

Nu nē – rādītāju gatavošana nav nekāds saldaiss ēdiens! Ticiet man, priedētos, ja kāds cits šādus rādītājus būtu jau sagatavojis, jo šis ir ļoti laiktīlīgs darbs, bez kura nav iespējams veikt turpmākus pētījumus. Skatoties starptautiski, esam diezgan atpalikuši, jo mums šādu raganu folkloras katalogu līdz šim nebija, kaut Eiropā raganu pētniecība joprojām ir ļoti aktīva nozare. Šis ir starpdisciplinārs izpētes lauks, kur sastopas ļoti daudzas dažādas zinātnes nozares. Pētījumu primārais mērķis ir saprast raganu vajāšanu Eiropā, ko arī esam piedzīvojuši. Arī sabiedrībai ir interese par visu maģisko.

Diemžēl Latvijas vēsturnieku pētījumi šajā jomā apstājās līdz ar padomju okupāciju, kaut pirms tam vairāki vēsturnieki un folkloristi 20. gadsimta 20.–30. gados bija ļoti pamatīgi to pētījuši. Mēs savā ziņā bijām pionieri šīs nozares pētījumos, jo raganpētniecības nozare Eiropā uzplauka vēlāk, 20. gadsimta 60. gados. Padomju laikos mitoloģijas tēmas bija tabu: vajadzēja pētīt tēmas, kas atbilda padomju ideoloģijai.

Par kunga riju vajadzēja pētīt!

Protams, pētījumi par kungiem un šķiru cīņu bija aktuāli, bet mitoloģiskās tēmas palika novārtā, līdz ar to arī

ISFNR kongresa dalībnieku ekskursija Turaidā – Sandis Laime stāsta par Gūtmaņālas senajiem uzrakstiem, 2024. gada jūnijs.

Sandis Laime, pasniedzot Jāņu vainagu ISFNR prezidentei Sadhanai Naithani, 2024. gada jūnijs.

Sandis un Edeite Laimes Latgales vēstniecībā “Gors” 2024. gada 12. oktobrī. Edeite Laime ir latgaļiešu kultūras kustības “Volūda” vadītāja.

starptautiskajā pētniecībā Latvija bija baltais plankums visas Eiropas pētnieciskajā laukā.

Manā darbā ļoti palīdzēja starptautiskie pētījumi. Savukārt par Latviju līdz šim salīdzināmais materiāls nebija pieejams. Tāpēc arī mans pētījums ir publicēts latviski un angļiski. Sākotnēji doma bija izdot to tikai angļiski, bet tomēr būtu jocīgi, ja latviski tas nebūtu pieejams.

Un vai tagad ārvalstu kolēģiem ir interese par šo tematu?

Jā, protams! Viena no nozīmīgākajām folkloristu profesionālajām organizācijām ir Starptautiskā tautas naratīvu izpētes biedrība, kurai pērn Rīgā bija kongress, ko man bija tas gods organizēt. Pēc tam tiku ievēlēts šīs organizācijas valdē. Šobrīd biedrības paspārnē veidojam tematiskās darba grupas, kādu līdz šim nebija, arī raganu folkloras pētniecības darba grupu.

Cik liela loma latviešu folklorā un dzīvesziņā ir maģiskajam: ne tikai raganām, bet arī daudz kam citam?

Tipiskā zemnieku sabiedrībā, kāda te bija vēl pirms simt gadiem, maģija bija neatraujama dzīves sastāvdaļa. Skaidrs, jo cilvēki ir izglītotāki, jo vairāk saprotam to, kas notiek apkārt, jo vairāk maģiskais pazūd. Tomēr joprojām arī mūsdienās visu līdz galam nesaprotam, un, kur sākas neizprastais, ir vieta gan pārdabiskajam, gan maģiskajam.

Es pats esmu ļoti racionāls. Man bieži jautā, vai man raganas nerādās. Absolūti nē. Tieši otrādi: mēģinu visā saskatīt racionālu graudu. Man liekas, ka mūsdienās, skatoties uz senajiem ticējumiem, daudz ko nesaprotam tāpēc, ka esam pilsētnieki vai vairs nepiekopjam dabai tuvu dzīvesveidu. Savukārt senie cilvēki par procesiem dabā savulaik nezināja tik daudz, cik zinām mūsdienās.

Liekas, ka senos ticējumus ir daudz maģiskā un mītiskā, bet daudz ko var izskaidrot arī racionāli. Piemēram, ticējumus par lietuvēnu, kas ir nēlaikā nomiruša cilvēka dvēsele, teikts – ja lietuvēns jādelē pa nakti zirgus vai govīs, un tie no rīta ir noskrējušies putās, vajag pie kūts durvīm piesist pūci, tad lietuvēns lopus liekot mierā. Sākotnēji šķiet, ka runa ir par diezgan mežonīgu rituālu, bet domāju, ka esmu izpratis šī ticējuma racionālo kodolu. Savulaik, meklējot Valmieras muzejā disertācijai materiālus, pamanīju fotogrāfiju, kur pie kūts durvīm pie-naglota pūce ar atplestiem spārniem. Tad man saslēdzās: teikās stāstīts, ka lietuvēns reizēm pieņemot dzīvnieka – zebiekstes vai sermuļa – izskatu. Pieņemsim, ka tā zebiekste ielien pa nakti kūti un sāk ložņāt pa gulošajiem lopiem. Tie sāk trakot, jo nesaprot, kas viņus kutina – un no rīta noskrējušies vienās putās. Bet pūce naktīs šos sīkos plēsējus medī. Ja pienaglo to lidojuma pozā pie durvīm, tad, iespējams, dzīvnieciņš nobīstas un kūti nēlien. Zemnieki bija pamanījuši šādu likumsakarību, un, lai gan ticējuma interpretācija šķiet pārdabiska, tas kopumā ir dabiski izskaidrojams. Mistika pazūd, kad saprotam, kas ir ticējuma pamatā.

Tāpat ir ticējums, ka bezdelīgas rudenī salien diķos un pārziemo zem ledus. Kad pavasarī ledus atkūst, viņas

izlien no ūdens un atkal lidinās ap mājām. No mūsdienas skatupunkta liekas: kas tas par dumju ticējumu? Taču senie cilvēki neko nezināja par putnu migrāciju. Mūsdienās zinām, ka putni pa ziemu aizlido uz siltākām zemēm un pavasarī atgriežas, bet cilvēki to kādreiz nezināja. Viņi tikai ievēroja, ka bezdelīgas rudenī pazūd, savukārt, kad pavasarī nokūst ledus, atkal parādās. Interesanti, ka pirms migrācijas uz dienvidiem bezdelīgas salasās baros un ļoti bieži pārnākšņo nēdrēs. Tāpēc varēja rasties ticējums, ka tās no nēdrēm salien ūdenī, kas vēlāk pārklājas ar ledu, un pavasarī, kad ledus nokūst, atkal parādās.

Vai visus ticējumus var tā izskaidrot? Piemēram, matu kumšķi nedrīkstot pa logu izmest, jo tad galva sāpēsot, vai grūzus nedrīkst pār sliekšni slaucīt, jo turību var aizslaucīt. Vienīgais skaidrojums būtu, ka tā mēģina ieaudzināt kārtīgumu, bet tas būtu pārāk vienkārši.

Domāju, ka tas arī ir tas racionālais skaidrojums, ka nevajag būt cūcīgiem. Daudzi ticējumi mums kaut ko māca. Tā var būt arī ētiska uzvedība vai kādas sabiedrībā pieņemtās normas.

Atgriežoties pie raganām un buršanas, kaut kas no tā bija arī “Tautumeitu” šī gada Eirovīzijas priekšnesumā “Bur man laimi”. Cik te lielā mērā bija mūsu folklorā?

Folklorā tur noteikti ir kā iedvesmas avots. Viss pārējais ir interpretācijas un radošais piesitiens. Teksti ir no tautas, iespējams, nedaudz papildināti. Melodija ir “Tautumeitu” radīta, bet tēli ir ļoti universāli, nevar nekādas tiešas saiknes vilkt ar latviešu folkloru un mitoloģiju. Protams, ka ir bijis jādodomā par publikas uzrunāšanu un kairināšanu.

Nupat nosvinējām Vasaras saulgriežus. Cik lielā mērā mūsdienu saulgriežu tradīcijas nāk no senatnes un cik daudz tur ir kādi mūsdienu uzslāņojumi?

Jāņu tradīcijas atšķirībā no daudziem citiem kalendārajiem svētkiem ir diezgan senas. Citos, piemēram, Lieldienās, ir vairāk kristietības uzslāņojumu. Saulgriežu tradīcijas gan senatnē bijušas raksturīgas visai Ziemeļeiropai. Mani diezgan bieži aicina stāstīt par raganām ap Valpurģu nakti, kaut latviešu tradīcijā tas, kas, piemēram, Vācijā notiek Valpurģos, pie mums notiek Jāņos. Raganu lielākās aktivitātes laiks ir Jāņi. Tas folklorā parādās visā Latvijā. Bet, runājot par to, kā no raganām aizsargājas, veidojas reģionālās atšķirības.

Kultūru mijiedarbība ir sena parādība. Nav tādas tīrās latviešu mitoloģijas vai tiro latviešu svētku. Mūsdienās ir grūti atšķētināt, kas ir “īsteni latvisks”. Piemēram, ja runājam par “īstenām” latvju zīmēm, tad aizbraucam uz Peru un redzam, ka inkiem viss ir tikpat “latvisks”, lai kam iespaidojušies no mums. Tas gan tiesa, ka mēs ilgāk nekā daudzas kaimiņu tautas esam saglabājuši geometrisko ornamentu, bet ar tām tautām, kuras arī to saglabājušas, ir daudz līdzību. Arī zīmju nozīmes skaidrojumi ir tikai aptuveni simts gadus veci. Domāju, ka Ūsiņš noteikti brīnītos par to, kāda zīme viņam piešķirta.

Esat pētījis arī latviešu kosmoloģiskos priekšstatus senatnē. Kā senči uztvēra Visumu?

Senākie latviešu mīti par pasaules uzbūvi saglabājušies tautas dziesmās. Cilvēki kādreiz zemi iedomājās plakanu. Virs galvas ir debesu jums, kurā kustas Saule un Mēness. Pasaules centrs ir mājas: jo tālāk no tām, jo bīstamāk, jo tur arī vairāk pārdabiskā. Debesis ir kā kalns vai bļoda, kas uzlikta virsū pasaulei, un debesīm pāri savos ratos katru dienu brauc Saule. Savukārt zemi ar debesīm savieno saules koks ar deviņiem zariem. Uz klintīm un arī uz sprēslīcām esmu redzējis zīmējumus, kuros varētu būt vizualizēts šāds pasaules modelis.

Ko būtu svarīgi pētīt jūsu pētniecības laukā turpmāk un, vai ir kādi šķērslī, kas kavē veiksmīgu pētniecību?

Man svarīga šķiet starpnozaru pētniecība, uz man interesējošu jautājumu loku cenšos paskatīties arī no citu nozaru skatupunkta. Pētnieciska uzturēšanās nozaru pārklāšanās zonā palīdz atklāt daudz jauna.

Runājot par to, kas traucē pētniecībai, ir grūti paveikt lielus darbus, ja projektu finansējumu lielākoties var iegūt tikai uz trim gadiem. Nav iespējams uzsākt un pabeigt lielu pētījumu tik īsā laikā. Tāpat man bijušas pārdomas par ārvalstu ekspertu iesaisti projektu pieteikumu izvērtēšanā: cik lielā mērā Vidusjūras reģiona pētnieki izprot, kas ir vai nav aktuāls humanitārajās zinātnēs Latvijā.

Skaidrs, ka šobrīd būtiski domāt par drošību, tomēr reizēm šķiet, ka zinātnes politikas veidotāji nesaprot, ka tā lielā mērā saistīta arī ar identitāti un pašapziņu, ko pēta humanitārās zinātnes. Mūsu pētījumi ļauj labāk saprast pašiem sevi, stiprināt piederības sajūtu, kam ir liela nozīme nacionālajā drošībā. Zinātnes finansējums Latvijā visu laiku ir bijis badināšanas līmenī, un šī iemesla dēļ ir teju izzudušas veselies Letonikas apakšnozares. Entuziasma gan, protams, netrūkst. Darboties gribā ir milzīga, un pētīt ir daudz ko.

Mans pamatdarbs šobrīd ir Latviešu folkloras krātuves digitālā arhīva vadīšana. Digitalizēšanai finansējumu šobrīd, iespējams, ir vieglāk piesaistīt, taču tas ir vairāk tehnisks, nevis pētniecisks darbs.

Pētniecībai šobrīd ļoti palīdz tas, ka folkloras teksti ir pārsvarā pieejami digitāli: tie vairs nav jāmeklē pa kartotēkām. Esam digitalizējuši un ievietojuši mūsu digitālajā arhīvā garamantas.lv visu Latviešu folkloras krātuves arhīvu. Izveidojusies ļoti jauka sadarbība ar sabiedrību: ir ļoti daudz entuziastisku cilvēku, kas savu brīvo laiku velta, lai ieskenētos manuskriptus pārrakstītu datorlasāmā formātā, kas ļoti atvieglo pētniecību. Par šādu digitalizēšanas līmeni mūsu kaimiņi pagaidām var tikai sapņot! Latviešiem ir ļoti daudz, ar ko lepoties, un reizēm mēs, iespējams, pārāk daudz čīkstam. ZV

https://www.lza.lv/images/LM_LZA%20balvas/LZA_balvas_2025/Brivzemnieks_2025.pdf

LATVIJAS ZINĀTŅU AKADĒMIJAI – 80

Latviešu folkloras krātuve Latvijas Zinātņu akadēmijā

Māra Viksna

Māra Viksna, saņemot LZA prezidenta Atzinības rakstu par “Latviešu tautasdziesmu” akadēmiskā izdevuma 13. sējuma izdošanu 2025. gada 28. februārī.

Pirms Latviešu folkloras krātuves

Latvijas Zinātņu akadēmija (ZA) netapa tukšā vietā. Pirmie bija vairāki universitātes institūti ar savām iestrādēm: Folkloras, Vēstures un materiālās kultūras, Valodas, Literatūras un Purvu institūts. Tomēr pati vecākā LZA institucionālā vienība ir Latviešu folkloras krātuve (LFK), ko pēc filoloģes **Annas Bērzkaines** (1891–1956) ierosmes pie Izglītības ministrijas Pieminekļu valdes nodibināja 1924. gada 2. decembrī.

LFK bija pirmā krātuve Baltijas valstīs, radīta pēc Rietumeiropas vecāko krātuvju paraugiem, ar mērķi vākt,

krāt, kārtot, pētīt, publicēt un, galvenokārt, turpināt **Krišjāņa Barona** (1835–1923) darbu. K. Barona sakārtotās un publicētās “Latvju dainas” (LD) kļuva par latviešu tautas kultūras pamatu, par gara un dvēseles izpausmi, kārtotums ļāva aptvert seno un bagāto vēsturisko mantojumu, atbrīvoja no vācbaltiešu aizbildniecības zinātnē.

Krišjānis Barons vēl piedzīvoja “Latvju dainu” otro izdevumu, bet ne LFK izveidi. 1922. gada rudenī kārtējo reizi viņu apciemoja Rīgas 2. vidusskolas skolotāja A. Bērzkalne, tas notika jau pēc veiksmīgi noorganizētās folkloras vākšanas dažādās Latvijas skolās, lai aprunātos par tautas romancēm. Barons viņu īpaši iepazīstināja ar sava dainu kataloga – Dainu skapja – vienu no atvilktnītiem ar aizsāktu vārdu rādītāju, ko viņš bija veselu gadu veidojis pirmajām LD burtiņcām. Barons atzina: ja būtu vairāk strādnieku, darbs veiktos ātrāk. Dainām vajadzīgi dažādi rādītāji, reģistri, leksikas vārdnīca, jo viņš ir tikai savācis, sakārtojis, izdevis, bet darbs ar tām pietiks vēl vairākām paaudzēm.

Sākums

LFK pārzināja vairāku zinātnieku kolēģija ar profesoru **Jāni Endzelīnu** (1873–1961) priekšgalā, A. Bērzkalnei pildot sekretāres, vēlāk – pārzines, pienākumus. Līdzekļu trūkuma dēļ darbu varēja uzsākt tikai **1925. gada 3. septembrī**, kad pirmā algotā darbiniece **Alma Medne** (1907–1950) ar sarkanu tinti pierēģistrēja iesūtītās folkloras vienības. Šo datumu jau vairākas folkloristu paaudzes uzskata par krātuves īsto dzimšanas dienu.

Jau 1926. gadā ar līgumdarbinieku **Ernesta Brastiņa** (1892–1942) palīdzību izveidoja LD mitoloģisko jēdzien katalogu. 1928. gadā aizsāka LD substantīvu (lietvārdu ar apzīmētājiem) rādītāja veidošanu, bez tā nebija iespējama no jauna iesūtīto tautasdziesmu kārtošana pēc satura. Galvenais darītājs bija baltu filoloģijas students **Osvālds Līdeks** (1906–1952), par kura erudīciju liecināja leģenda, ka viņš zinājis visas dainas no galvas. Viņš arī sagatavoja izdevumu “Tautas dziesmas” (*Papildinājums Kr. Barona Latvju Dainām*) četros sējumos (1936–1939) profesora **Pētera Šmita** (1869–1938) redakcijā.

1929. gadā pēc veiksmīgi ievadītiem darbiem politisku intrīgu dēļ LFK bija jāatstāj tās izveidotājam An-

nai Bērzkalnei. Viņas vietā nāca klasiskais filologs, arheologs, bijušais izglītības ministrs **Kārlis Straubergs** (1890–1962). Viņš aizsāka vairākas LFK publikāciju sērijas, izvērsa plašu kampaņveidīgu folkloras vākšanu Latvijas pamatskolās, bet neievēroja un neizvērtēja savāktā materiāla uzticamību.

Kārlis Straubergs vairāk nekā desmit gadus bija arī vienīgais LFK zinātniskais darbinieks. Padomju okupācijas Baigajā gadā – 1940. gada 3. septembrī, kad LFK atzīmēja savas darbības 15 gadus, sarīkojumu pagodināja izglītības ministra biedrs, pēc dažiem mēnešiem jau Latvijas PSR Tautas komisāru padomes Izglītības tautas komisārs **Pēteris Valeskalns** (1899–1987). Viņš 1941. gadā piešķīra zinātnieka statusu mūzikas speciālistam **Jūlijam Sproģim** (1887–1972), LFK vadītāja vietniecei **Emmai Malkavai** (1903–1945), pasaku pētniecei **Almai Mednei** un tautasdziesmu un tradīciju pārzinātājam **Osvāldam Līdekam**. Šajā gadā LFK ieguva no Krišjāņa Barona ģimenes savus vērtīgākos materiālus – Dainu skapi (LD katalogu), Anša Lerha-Puškaiša pasaku izdevuma pēdējā sējuma manuskriptu un RLB Zinību komisijas kolekciju (LFK 1730).

Otrā pasaules kara gados Dainu skapja saturu Latvijas Vēstures muzeja fotodarbnīcā Rīgas pilī pārfotografēja mikrofilmās, lai varētu paglābt kaut kopiju veidā, ja kas notiktu ar oriģinālu. Trīs LFK darbinieces devās uz Strauberga dzimtā Džūkstes pagasta Mācītājmuižu, lai tur pagrabā sargātu nogādātos rokkrakstus un mikrofilmās, bet diemžēl tādējādi nonāca visaktīvākajā kara zonā Kurzemes cietokšņa centrā. Ar lielām pūlēm materiāli tika pārvesti uz dažādām vietām Irlavā un Zemītē, pēdējā līdz galam kopā ar materiāliem palika **Alma Ancelāne** (1910–1991).

Līdz 1944. gada nogalei krātuvē jau bija savākti apmēram 2, 3 miljoni folkloras vienību.

Kārlis Straubergs tā paša gada septembrī piešķīra sev bezalgas un beztermiņa atvaļinājumu, LFK vadību uz dažiem mēnešiem uzticot **Jūlijam Sproģim** (1887–1972), un pats devās trimdā uz Zviedriju. Krātuvei palīgā nāca LVU folkloras pasniedzējs profesors **Jānis Alberts**

Pirmā “Latvju dainu” izdevuma (1894–1915) 5. sējums K. Barona un H. Visendorfa redakcijā, 1915. gads.

Kopš 2001. gada 4. septembra Dainu skapis ir pasaules kultūras sastāvdaļa, – tas ierakstīts Apvienoto Nāciju Izglītības, zinātnes un kultūras organizācijas (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO) Pasaules atmiņas (Memory of the World) sarakstā.

Jansons (1892–1971), viņš piesaistīja jaunus kadrus – savus bijušos audzēkņus **Vilmu Grebli** (1906–1991) un **Arturu Ozolu** (1912–1964), un iesaistījās materiālu pārvešanā no pēdējās patvēruma vietas Zemgalē.

Jau LFK sākuma gados baltu filoloģijas studenti **Alvils Augstkalns** (1907–1940) un **Edīte Hauzenberga Šturma** (1901–1983) organizēja apvidvārdu un vietvārdu vākšanu. 1935. gada nogalē no folkloristiem atdalījās Valodas krātuve, to līdz 1944. gadam vadīja abi bijušie LFK darbinieki. 1936. gada 14. janvārī nodibināja Latvijas Vēstures institūtu (LVU).

Otrā pasaules kara beigās LVU Valodas krātuvi pārdēvēja par Valodas institūtu, līdzīgi LFK – par Folkloras institūtu (FI, 1945–1950), kas bija arī Folkloras katedra, kur strādāja vieni un tie paši darbinieki. Institūta direktors un LVU Filoloģijas fakultātes dekāns bija no PSRS atbraukušais profesors **Roberts Pelše** (1880–1955). Viņš piesaistīja savam institūtam jaunības dienu cīņu biedru un novadnieku **Pēteri Birkertu** (1881–1956).

No Krievijas ar sapni par Literatūras institūtu atgriezās **Andrejs Upīts** (1877–1970), un 1944. gada beigās pie universitātes tas arī tika dibināts. Vēlāk, apvienojoties ar valodniekiem, Upīts izveidoja Valodas un literatūras institūtu (VLI), kam pats bija pirmais direktors. Pēc viņa nāves institūts nesa Upīša vārdu. Valodniecības nodaļu institūtā vadīja profesors **Jānis Endzelīns** (1873–1961). No 1946. gada 14. februāra šie institūti turpināja savu darbu šai dienā oficiāli dibinātās LPSR Zinātņu akadēmijas sastāvā.

Adreses

Interesanti izsekot jauno zinātnisko iestāžu adresēm. Sākotnēji LFK tika izmitināta Izglītības ministrijas telpās Valdemāra ielā 36a, no 1930. gada tā saimniekoja Rīgas pili. Kad 1939. gadā atbrīvojās nams Skolas ielā 11, jo tika likvidēta vācu ģimnāzija, pamatskola u. c. vācu iestādes, uz šo ēku pārcēla Pieminekļu valdi, Valodas krātuvi un LFK.

1941. gadā uz Skolas ielu 11–4 no bankas Barona ielas 3. nama pagraba pārveda Dainu skapi. Jau 1948. gada pavasarī ZA aicināja folkloristus pārcelties uz “Kaķu mājas” augšējo stāvu Mazajā Kalēju (tagad – Meistaru) ielā 10/12, bet fondus izvietoja lejā pagrabā. Leģenda stāsta, ka ēkas tornīti ieslēguši Arturu Ozolu, lai viņš pabeigtu rakstīt disertāciju. 50. gadu sākumā, kad jau folkloristiem bija pievienoti etnogrāfi, un institūts nesa ZA Etnogrāfijas un folkloras institūta (EFI, 1950–1955) vārdu, vajadzēja atkal pārcelties pāri ielai uz ZA lielās ēkas tagadējā Finanšu ministrijā 5. stāvu, kur 4. stāvā izmitināja arī Vēstures institūtu. Fondus gan atstāja “Kaķu mājas” pagrabā. Jebkurā gadalaikā materiāli pētniekiem bija jāpiegādā pāri ielai. Pēc direktora Roberta Pelšes nāves EFI sadalīja, etnogrāfi atgriezās pie Vēstures institūta, bet folkloristi kā sektors tika iekļauts ZA VLI, kas atradās Krišjāņa Barona ielā 4, Dabas muzeja augšējā stāvā. Uz direkciju darīšanās folkloristiem vēl ilgi no Vecrīgas bija jāstaigā uz šo adresi.

Zinātņu akadēmijas Augstceltnē

1963. gadā sākās jauns laikmets Latvijas zinātnē. Humanitārie institūti pakāpeniski ieguva telpas ZA Augstceltnē (Kolhoznieku namā) Turgeņeva ielā 19 (tagad – Akadēmijas laukums 1). Pirmie uz šejieni ieradās folkloristi un iekārtojās 15. stāva sešās istabās, ko jau nedaudz bija iesildījuši ZA Astrofizikas laboratorijas pētnieki. Literāti un direkcija aizņēma 13. un 14. stāvu, pēdējie pārcēlās valodnieki un ieguva 9. stāvu. Vēsturnieki ar iekārtotu nelielu zālīti, ko dažkārt izmantoja arī VLI, nostiprinājās 12. stāvā. 6. stāvā bija sasniedzama izdevniecība “Zinātnē”.

Folkloras sektora fondiem bija solītas telpas pagrabā, bet tās izkonkurēja Civilās aizsardzības muzejs, par kura eksistenci īsti ziņu nebija. Fondu telpas iesākumā bija divas plašas istabas 3. stāvā ar logiem centrālajā fasādē pretī II liftam, vienā stāvēja oriģinālie rokraksti, otrā – noraksti vēl senajos LFK materiālu skapjos. Noraksti, vēlāk izvietoti dažādās nepiemērotās pagraba telpās, aizgāja bojā. 60. gadu beigās VLI paplašinājās, piesaistot Teātra un Mākslas sektorus ar izciliem pētniekiem, bet telpu jomā pašiem vajadzēja saspiesties. Folkloras sektors zaudēja abas 3. stāva istabas, bet vēl sāpīgāk bija tad, kad atņēma vienu vecākā zinātniskā līdzstrādnieka vietu. 1970. gadā pensijā devās **Vilma Greble** (1906–1991), kura vēl 20 gadus diendienā ieradās savā 1501. istabā un veica nopietnus, ļoti vajadzīgus darbus. Atlīdzināt par padarīto pēc padomju likumiem viņai varēja tikai par diviem mēnešiem gadā.

18m² istaba

Folkloras sektors ieguva saviem fondiem 18 m² lielu istabu blakus II liftam, ar logu uz Gogoļa ielu. Telpai bija 4,60 m augsti griesti, un, lai tā pilnībā tiktu izmantota, to iekārtoja divos stāvos pēc kolēģa, horeogrāfa **Harija Sūnas** (1923–1999) projekta ar aizveramiem koka plauktiem, ar metāla platformu un stāvām kāpnēm, zem tām pret logu zaļā metāla skapī ievietoja Barona Dainu skapi. Pie skapja varēja pieiet 3–5 cilvēki, bet nāca skolēni veselām klasēm, studenti un citi interesenti.

2001. gada 4. septembrī Dainu skapi iekļāva UNESCO programmas “Pasaules atmiņa” reģistrā. Tā paša gada decembrī Latvijā ieradās UNESCO ģenerāldirektors **Koičiro Macuura** (*Koichiro Matsuura*), lai pasniegtu apliecinājuma dokumentu, kura kopiju iemūžināja zelta plāksnē, kas tika piestiprināta LZA Augstceltnes 1. stāva vestibilā. Neērtības sajūta radās vienmēr, kad vajadzēja ievest ārzemniekus tik šaurā telpā pie latviešu tautas garīgā simbola.

Uz Gaismas pili!

ZA vadība ilgi kala plānus folkloristiem un viņu arhīvam piešķirt bijušās ēdnīcas telpas Augstceltnes labajā spārnā vai pielāgot 4. stāva bēniņus, bet tikmēr tika uzbūvēta jaunā Latvijas Nacionālās bibliotēkas ēka jeb Gaismas pils Daugavas kreisajā krastā. 2014. gada vasarā

Kultūras ministre Dace Melbārde un Māra Viksna 2014. gada 7. oktobrī. Māra Viksna saņem Kultūras ministrijas Atzinības rakstu.

Dainu skapis atvadījās no ZA Augstceltnes, kur tas bija glabājies pusgadsimtu.

Pēcvārda vietā

ZA sastāvā folkloristi piedalījās materiālu vākšanas ekspedīcijās, rīkoja sesijas, Barona dienu konferences, tautas mūzikas koncertus Augstceltnes lielajā konferenču zālē un – galvenais – darīja savu “mūža darbu”, kā to visai pravietiski jau 1971. gadā raksturoja akadēmiķis **Vilis Samsons** (1920–2011), stāstot par akadēmijas darbību un sasniegumiem tās 25 gadu jubilejā žurnālam “Zvaigzne” rakstā “Zinātnes pilngadība” (1971. gada 20. janvārī): “... *vairāk nekā miljons tautas vārda mākslas darbu, kas ir kārtājami, sistematizējami, vērtējami un publicējami. Būs vajadzīgi vēl gari gadi, lai latviešu folkloras pētnieki paveiktu savu mūža darbu – izdotu latviešu dainu akadēmisko izdevumu 15 sējumos*”.

LFK arhīva foto

Vairākas folkloristu paaudzes gandrīz gadsimta garumā strādāja, lai varētu 14 grāmatās atdot tautai mūsu bagāto dziesmu pūru, kas tagad pilnībā pieejams zinātniekiem, pedagogiem, tautas tradīciju kopējiem un pārējiem interesentiem visā pasaulē. Tautasdziesmu akadēmiskā izdevuma pēdējais noslēdzošais 13. sējums iznāca 2024. gadā, kad LFK atzīmēja savu simtgadi. **ZV**

Par papildu dokumentu iesniegšanu LZA jauno locekļu kandidātiem

15. jūnijā noslēdzās kandidātu dokumentu iesniegšana Latvijas Zinātņu akadēmijas jauno locekļu vēlēšanām 2025. gada novembrī.

Kandidātu pieteicējiem atgādinām, ka, atbilstoši Nolikumam, līdz **15. septembrim** par katru kandidātu jāiesniedz vēl divu LZA īsteno locekļu rekomendācijas un šādi Senāta norādītie dokumenti:

- kandidāta zinātniskā biogrāfija (Curriculum vitae) rakstītā un elektroniskā formā, norādot dzimšanas gadu un datumu, personas kodu, pašreizējās darba vietas un mājas adresi, tālrunus, e-pasta adresi, kopējo zinātnisko darbu skaitu un līdz 5 nozīmīgāko zinātnisko darbu bibliogrāfiskos datus;
- īss zinātniskā un pedagoģiskā darba kopsavilkums publicēšanai laikrakstā “Zinātnes Vēstnesis”;
- 2 krāsainas fotogrāfijas (10x15);
- autora apstiprināts zinātnisko darbu saraksts, darbus sadalot kategorijās (monogrāfijas, raksti, konferenču tēzes u.tml.), rakstiskā un elektroniskā formā;
- diplomu kopijas (augstākās izglītības, zinātniskās kvalifikācijas un nosaukumu);
- ziņas par zinātniskajiem apbalvojumiem un pagodinājumiem (Latvijā un ārvalstīs saņemto diplomu kopijas).

Dokumenti iesniedzami Latvijas Zinātņu akadēmijas Senāta jauno locekļu vēlēšanu ekspertu komisijai Rīgā, Akadēmijas laukumā 1, 2. st., 231. istabā. Uzziņas LZA Senāta sekretariātā Akadēmijas laukumā 1, Rīga, LV 1050, tel. +371 67223931, e-pasts: alma@lza.lv. LZA jauno locekļu vēlēšanas notiks 20. novembrī LZA rudens pilnsapulces laikā.

Par pieteikumu izvērtēšanu konkursam “Baltijas stipendija sievietēm zinātnē 2025”

12. jūnijā noslēdzās pieteikumu iesniegšana konkursam “Baltijas stipendija sievietēm zinātnē” 2025. gadā. Saskaņā ar stipendijas Nolikumu pieteikumu izvērtēšanu veic Latvijas Zinātņu akadēmijas un UNESCO Latvijas Nacionālās komisijas izveidota Žūrijas komisija. Pēc recenzentu ziņojumu uzklaušanās, Žūrijas komisija, atklāti balsojot, ar vienkāršu balsu vairākumu līdz **2025. gada 1. septembrim** nosaka laureātes. Konkursa laureātu apbalvošanas ceremonijas datums un vieta tiks paziņoti atsevišķi.

Promocijas darbi

Sludinājumi tiek publicēti saskaņā ar 2005. gada MK 27.12.2005. noteikumiem Nr. 1001 “Zinātniskā doktora grāda piešķiršanas (promocijas) kārtība un kritēriji”. Noteikumu nosaukums grozīts ar MK 14.08.2018. noteikumiem Nr. 522, tiesību akts zaudēs spēku 2027. gada 1. janvārī. Promocijas darbu sludinājumi tiek publicēti LR oficiālā izdevuma “Latvijas Vēstnesis” timeklvietnē → Promocijas darbi. Arhīvs. Sludinājumi publicēšanai laikrakstā “Zinātnes Vēstnesis” iesūtāmi uz redakcijas e-pas-tu zinatnes.vestnesis@lza.lv.

2025. gada 27. jūnijā plkst.13.00 Latvijas Universitātes Medicīnas un veselības zinātņu nozares promocijas padomes sēdē, kas notiks LU Akadēmiskā centra Zinātnes mājā, 301. auditorijā, **Olga Sjomina-Gubareva** aizstāvēs promocijas darbu “Virzība uz drošākām un efektīvākām *Helicobacter pylori* infekcijas izskaušanas shēmām” zinātnes doktora grāda (*Ph. D.*) iegūšanai Medicīnas un veselības zinātnēs, Kliniskās medicīnas nozarē, Internās medicīnas apakšnozarē.

Recenzenti: 1. Prof., *Dr.med.* Aldis Puķītis, Latvijas Universitāte; 2. Prof., *Dr.med.* Juris Pokrotnieks, Rīgas Stradiņa Universitāte; 3. Prof. *emeritus*, Francis Megraud, Bordo Universitāte, Francija.

Ar darbu var iepazīties LU bibliotēkā, Raiņa bulvārī 19.

2025. gada 30. jūnijā plkst. 12.00 Daugavpils Universitātes (DU) Bioloģijas zinātņu nozares promocijas padomes atklātā sēdē 130. auditorijā, Parādes ielā 1a, Daugavpili un tiešsaistē ZOOM platformā **Marta Barone** aizstāvēs promocijas darbu “Latvijas ūdens ekosistēmu mikroplastmasas piesārņojuma raksturojums” zinātnes doktora grāda (*Ph. D.*) dabaszinātnēs iegūšanai.

Oficiālie recenzenti: 1. Ph. D. Martin G.J. Löder, Baireitas Universitāte/ Universitāt Bayreuth, Vācija; 2. *Dr.habil.chem.* Māris Kļaviņš, Latvijas Universitāte; 3. *Dr.biol.* Artūrs Škute, Daugavpils Universitāte.

Lūdzam interesentus reģistrēties dalībai sēdē līdz 2025. gada 26. jūnijam, rakstot uz e-pastu: jana.paidere@du.lv. Ar promocijas darbu un tā kopsavilkumu var iepazīties Daugavpils Universitātes bibliotēkā, Parādes ielā 1, Daugavpili un <https://du.lv>.

2025. gada 22. augustā plkst. 14.00 Latvijas Universitātes (LU) Ķīmijas zinātņu nozares promocijas padomes atklātā sēdē Dabaszinātņu Akadēmiskajā centrā Rīgā, Jelgavas ielā 1, 702. auditorijā **Elīna Pasečnaja** aizstāvēs promocijas darbu par tēmu “Augstas izšķirtspējas masspektrometrija noturīgo organisko piesārņotāju analīzē: analītisko metožu izstrāde, paraugu analīze, iedarbība uz cilvēku un riska novērtējums” zinātnes doktora grāda (*Ph. D.*) iegūšanai dabaszinātnēs.

Recenzenti: 1. *Dr.nat.techn.* Kristaps Kļaviņš, Rīgas Tehniskā universitāte; 2. *Dr.chem.* Vita Rudoviča, Latvijas Universitāte; 3. *Ph.D.* Małgorzata Warenik-Bany, Valsts Veterinārās pētniecības institūts, Polija.

Ar promocijas darbu var iepazīties LU Bibliotēkas Daudznozaru bibliotēkā Rīgā, Raiņa bulvārī 19, 2. stāvā, 203. telpā divas nedēļas pirms aizstāvēšanas.

2025. gada 3. septembrī plkst. 14.30 Latvijas Biozinātņu un tehnoloģiju universitātē, promocijas padomes “Elektrotehnikas, elektronikas, informācijas un komunikāciju tehnoloģiju” nozares atklātā sēdē Jelgavā, Lielā ielā 2, 37. telpā **Nikolajs Būmanis** aizstāvēs promocijas darbu par tēmu “Vairāku avotu datu apvienošana un analīze interaktīvai apstrādei un vizualizācijai” zinātnes doktora grāda (*Ph. D.*) iegūšanai inženierzinātnēs un tehnoloģijās.

Recenzenti: 1. *Dr.habil.comp.* Jānis Grundspenķis, RTU profesors; 2. *Dr.sc.ing.* Jānis Grabis, RTU profesors; 3. Abozar Nasirahmadi, Swedish University of Agricultural Sciences, Head of Digitalization in Agriculture Engineering, Department of Energy and Technology.

Ar promocijas darbu var iepazīties LBTU Fundamentālajā bibliotēkā Jelgavā, Lielā ielā 2 un internetā <https://lbtufb.lbtu.lv/lv>.

2025. gada 11. septembrī plkst. 14.00 Rīgas Tehniskās universitātes (RTU) Vides inženierijas un enerģētikas zinātnes nozares promocijas padomes P-19 atklātajā sēdē Rīgā, Āzenes ielā 12/1, 607. auditorijā, **Riccardo Paoli** aizstāvēs promocijas darbu par tēmu “A novel cascade biorefinery concept for *Furcellaria lumbricalis*: a life cycle sustainability assessment-based study” (“Jauns kaskādes biorafinērijas koncepts *Furcellaria lumbricalis* pielietojumam: pētījums, balstīts dzīves cikla ilgtspējas novērtējumā”) zinātnes doktora grāda (*Ph. D.*) iegūšanai.

Recenzenti: 1. *Dr.sc.ing.* Anna Kubule, Rīgas Tehniskā universitāte; 2. *Dr.Sc.(Tech.)* Timo Laukkanen, Ålto Universitāte, Somija; 3. Ph.D. Elisabetta Palumbo, Bergamo Universitāte, Itālija.

Ar promocijas darbu un kopsavilkumiem var iepazīties interneta vietnēs RTU Zinātnes resursi Promocijas darbi https://ortus.rtu.lv/science/lv/publications/doctoral_thesis/, Latvijas Nacionālajā Digitālajā bibliotēkā e-grāmatu platformā <https://ebooks.rtu.lv/>, kā arī elektroniski RTU mājaslapā <http://www.rtu.lv> (Doktorantiem→Promocija→Promocijas darbi).

2025. gada 19. septembrī plkst. 15.00 Latvijas Universitātes (LU) Tiesību zinātnes promocijas padomes atklātā sēdē Rīgā, Raiņa bulv.19, 260. telpā **Mārtiņš Birģelis** aizstāvēs promocijas darbu “Transnacionālie uzņēmumi un cilvēktiesības: valsts pienākumi un regulējuma nepieciešamība” zinātnes doktora (*Ph. D.*) sociālajās zinātnēs (tiesību zinātne) iegūšanai.

Recenzenti: 1. *Dr.iur.* Anita Rodiņa, asoc. profesore, Latvijas Universitāte; 2. *Dr.iur.* Jānis Grasis, profesors, Rīgas Stradiņa universitāte; 3. *Dr.iur.* Lyra Jakulevičienē, profesore, Mikola Romera universitāte, Lietuva.

Ar promocijas darbu var iepazīties LU Bibliotēkā Raiņa bulvārī 19.

Lūdzam interesentus reģistrēties dalībai sēdē līdz 2025. gada 17. septembrim, rakstot uz e-pastu: agnese.steinberga@lu.lv.

2025. gada 22. septembrī plkst. 14.30 Rīgas Tehniskās universitātes Datorzinātnes un informācijas tehnoloģijas promocijas padomes P-07 atklātajā sēdē Zundas krastmalā 10, 104. telpā un tiešsaistē <https://rtucloud1.zoom.us/j/96446316607> **Ilya Balmages** aizstāvēs promocijas darbu “Lāzera īpašības balstīta attēlu apstrādes sistēma liela laukuma submikronu aktivitātes analīzei” (Laser Speckle image processing system for the analysis of large area submicron activity) zinātnes doktora (Ph. D.) grāda iegūšanai.

Recenzenti: 1. Profesors, *Dr.sc.ing.* Agris Ņikitenko, Rīgas Tehniskā universitāte, Datorzinātnes, informācijas tehnoloģijas un enerģētikas fakultāte, Latvija; 2. Pēcdoktorantūras pētnieks, Ph. D. Mihails Birjukovs, Latvijas Universitātes Eksakto zinātņu un tehnoloģiju fakultāte, Latvija; 3. Pētnieks, Ph. D. Viktor Dremine, Astonas Fotonisko tehnoloģiju institūts, Lielbritānija.

Ar promocijas darbu un kopsavilkumiem var iepazīties interneta vietnēs RTU Zinātnes resursi Promocijas darbi https://ortus.rtu.lv/science/lv/publications/doctoral_thesis/, Latvijas Nacionālajā Digitālajā bibliotēkā, e-grāmatu platformā <https://ebooks.rtu.lv/>, kā arī elektroniski RTU mājaslapā <http://www.rtu.lv> (Doktoranti→Promocija→Promocijas darbi).

2025. gada 2. oktobrī plkst. 14.00 Rīgas Tehniskās universitātes (RTU) Vides inženierijas un enerģētikas zinātnes nozares promocijas padomes P-19 atklātajā sēdē Rīgā, Āzenes ielā 12/1, 607. auditorijā, **Beate Zlaugotne** aizstāvēs promocijas darbu par tēmu “Mirroring decision – making in resource value chain” (“Resursu vērtību ķēde lēmumu pieņemšanas spoguļi”) zinātnes doktora grāda (*Ph. D.*) iegūšanai.

Recenzenti: 1. *Dr.sc.ing.* Francesco Romagnoli, Rīgas Tehniskā universitāte; 2. *Dr.rer.oec.* Wolfgang Irrek, Rūras Rietumu lietišķo zinātņu universitāte, Vācija; 3. Ph.D. Andrea Cappelli, Romas La Sapienza universitāte, Itālija.

Ar promocijas darbu un kopsavilkumiem var iepazīties interneta vietnēs RTU Zinātnes resursi Promocijas darbi https://ortus.rtu.lv/science/lv/publications/doctoral_thesis/, Latvijas Nacionālajā Digitālajā bibliotēkā e-grāmatu platformā <https://ebooks.rtu.lv/>, kā arī elektroniski RTU mājaslapā <http://www.rtu.lv> (Doktorantiem→Promocija→Promocijas darbi).

2025. gada 29. aprīlī Biznesa augstskolas Turība Promocijas padome Tiesību zinātnē izvērtēja **Vitauts Labanauskas** (*Vytautas Labanauskas*) promocijas darbu “Bērnu tiesību zināt savus bioloģiskos vecākus īstenošanas juridiskie jautājumi: Lietuvas gadījums starptautisko privāttiesību perspektīvā” (Legal issues of the implementation of the children right to know their biological parents: case of Lithuania in the perspective of international private law) un nolēma piešķirt viņam zinātnisko doktora grādu – zinātnes doktors (*Ph. D.*) Tiesību zinātnes Starptautisko tiesību apakšnozarē. Balsojuma rezultāts: par – 9 balsis, pret – 0, atturas – 0.

2025. gada 29. aprīlī Biznesa augstskolas Turība Promocijas padome Tiesību zinātnē izvērtēja **Jaroslava Streļčenoka** promocijas darbu “Mākslīgā intelekta tiesiskā regulējuma problemātika interešu konflikta risināšanā publiskajā sektorā” un nolēma piešķirt viņam zinātnisko doktora grādu – zinātnes doktors (*Ph. D.*) Tiesību zinātnes Valststiesību apakšnozarē. Balsojuma rezultāts: par – 9 balsis, pret – 0, atturas – 0.

2025. gada 27. maijā Rīgas Stradiņa universitātes (RSU) Tiesību zinātņu promocijas padomes atklātā sēdē **Jānim Jokstam** tika piešķirts zinātnes doktora grāds (*Ph. D.*) sociālajās zinātnēs. Balsošanas rezultāti: par – 7, pret – 0, atturas – 0.

2025. gada 28. maijā Rīgas Stradiņa universitātes (RSU) Medicīnas bāzes zinātņu, tai skaitā farmācijas promocijas padomes atklātā sēdē **Darjai Sadovskai** (*Aļeikikovai*) tika piešķirts zinātnes doktora grāds (*Ph. D.*) medicīnas un veselības zinātnēs. Balsošanas rezultāti: par – 6, pret – 0, atturas – 0.

2025. gada 28. maijā Biznesa augstskolā Turība, Rīgā, Graudu ielā 68, savu promocijas darbu doktora grāda iegūšanai aizstāvēja Annemari Šperliņa. Ar Promocijas padomes Plašsaziņas līdzekļu un komunikācijas nozarē lēmumu tika nolemts piešķirt **Annemari Šperliņai** zinātnes doktora grādu Sociālajās zinātnēs Plašsaziņas līdzekļu un komunikācijas nozarē Citas plašsaziņas līdzekļu un komunikācijas apakšnozarē. Balsojuma rezultāts: par – 7 balsis, pret/atturas – 0.

2025. gada 2. jūnijā Rīgas Stradiņa universitātes (RSU) Kliniskās medicīnas promocijas padomes atklātā sēdē **Ievai Vanagai** tika piešķirts zinātnes doktora grāds (*Ph. D.*) medicīnas un veselības zinātnēs. Balsošanas rezultāti: par – 8, pret – 0, atturas – 0.

2025. gada 12. jūnijā Latvijas Biozinātņu un tehnoloģiju universitātē nozares “Lauksaimniecība un zivsaimniecības zinātnes, mežzinātne” specializācijas “Lauksaimniecība” promocijas padomes atklātā sēdē **Irinai Sivickai** tika piešķirts zinātnes doktora grāds (*Ph. D.*) lauksaimniecības, meža un veterinārās zinātnēs. Balsošanas rezultāti: par – 8, pret – 0, atturas – 0.

2025. gada 19. jūnijā Latvijas Universitātes Promocijas padome izglītības zinātnēs atklātā sēdē nolēma piešķirt **Santai Dreimanei** zinātnes doktora (*Ph. D.*) grādu sociālajās zinātnēs. Balsošanas rezultāti: par – 8, pret – 0, atturas – 0.

Galvenā redaktore Ilze Stengrevica
Dabaszinātņu, inženierzinātņu un tehnoloģiju nozares redaktore Liga Grīnberga
Sociālo, humanitāro un mākslas zinātņu nozares redaktore Vera Hohlova
Ārštata korespondente Ilze Kuzmina
Maketētāja Tatjana Makarova
Laikraksts “Zinātnes Vēstnesis” iznāk kopš 1989. gada.
Reģistrācijas apliecība Nr. 75
Izdevējs: Latvijas Zinātņu akadēmija (LZA)

Redakcijas padome
Ivars Kalviņš, Tatjana Koķe, Indriķis Muižnieks, Baiba Rivža, Andrejs Siliņš, Guntis Zemītis.

Redakcijas adrese
Akadēmijas laukums 1, Rīga, LV-1050
Tālrunis: +371 26385060
E-pasta adrese: zinatnes.vestnesis@lza.lv
Laikraksta "Zinātnes Vēstnesis" timeklvietne:
<https://www.lza.lv/publikacijas/zinatnes-vestnesis>

Laikrakstā "Zinātnes Vēstnesis" publicētie raksti un intervijas u.c. iesniegtie materiāli pauž to autoru, tai skaitā LZA struktūrvienību, nostāju, viedokļus un idejas. Laikraksta redakcijas mērķis ir veicināt daudzveidīgu zinātnisko diskusiju, tādējādi publikācijas var neatspoguļot un nesakrist ar redakcijas viedokli, kam pamatā ir oficiālā Latvijas Zinātņu akadēmijas nostāja. Par publicēto materiālu saturu, tajās ietvertu faktu un datu pareizību atbild iesniedzējs.